

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ
(1941—1945 թթ.)

Ի լրացումն «Էջմիածին» ամսագրի 1975 թվականի մայիսի համարում լույս ընծայված փաստաթղթերի, հրապարակում ենք որոշ փաստաթղթեր և նյութեր, որոնք անմիջականորեն կապ ունեն Հայրենական պատերազմի օրերին Հայ Եկեղեցու և հայ ժողովրդի մտահոգությունների հետ: Նրանց մի մասը ցույց է տալիս հայ ժողովրդի եռանդն ու ճիգը՝ ամենադուրյակն օգնությամբ արագացնելու փառապանծ Հաղթանակը: Այդ օրերին փայ ժողովուրդը, ի Հայաստան և ի սփյուռս աշխարհի, մեկ սիրտ և մեկ հոգի դարձած, իրենց արյունն ու ունեցվածքը ի սպաս դրեցին Մեծ Հաղթանակի գործին:

Կարծում ենք այս հրապարակումները կօգնեն այդ շրջանի պատմության առավել լուսաբանմանը և հայ ժողովրդի մասնակցության ճիշտ գնահատմանը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ, ԿՐԵՄԼ

ԵՕՍԻՖ ՎԻՍՍԱՐԻՈՆՈՎԻՉ ՍՏԱԼԻՆԻՆ

Այս յիշատակաց արժանի օրերին, երբ փառապանծ Կարմիր Բանակը ցուցաբերելով քաջութեան անօրինակ հրաշքներ, վտարում է թշնամուն մեր սրբազան երկրի սահմաններից, ես բաղդաւոր եմ հաղորդելու այն արտաքայլ կարգի յաջողութեան մասին, որ ունեցել է Մեր տեղակալական Կոնդակը ուղղուած Արտասահմանի եւ մեր երկրի ամբողջ Հայութեան, նուիրուած ազգերի ազատութեան մեծ գործին:

Հայ ժողովրդի հապարաւոր զաւակներ Միութեան միւս եղբայր ժողովուրդների որդիների հետ, ապնւօրէն կատարում են իրենց պարտքը հանդէպ

Հայրենիքի, չխնայելով իրենց կեանքը, քաջաբար կռում են բոլոր ճակատներում անօրէն թշնամու դէմ: Արտասահմանի Հայութիւնն էլ, հետեւելով իր սիրած Էջմիածնի օրինակին եւ լսելով նորա հրաւերը, բերում է իր արտաբուռը եւ առատ նուէրները պատուութեան Ս. սեղանին, Դաւիթ Սասունցու անուամբ կառուցանելու համար տանկային շարասիւններ:

Տանկային առաջին շարասիւնը, գեներալ-լեյտեն.սնտ Կորոպկովի հաղորդագրութեան համաձայն, արդէն իսկ յաջողութեամբ կռվում է ճակատում: Դաւիթ Սասունցու անուան նուիրուած տանկային երկրորդ շարասեան կառուցման համար էլ անընդհատ գալիս են դրամական նուիրատուութիւններ նախկին յաջողութեամբ, որի գումարն այսօր 40000 Ամդոլլարից եւ 10000 անգղիական ֆունտ ստերլինգից անցնում է: Վերջին օրերս Թեհրանի Հայութիւնից ստացել ենք հեռագրական հաղորդագրութիւն, որով յայտնում են թէ յօգուտ տանկային շարասեան կառուցման համար հանգանակուած դրամը հասել է 1.745.000 Ռիպլի: Ստացում են նաեւ գումարներ ճակատում կռող մարտիկների ընտանիքներին օգնելու նպատակով:

Ընդունեցէք, թանկագին ԵՍՍԻՖ ՎԻՍՍԱՐԻՈՆՈՎԻՉ, Մեր օրհնութիւնը եւ հաւատացեալ հայ ժողովրդի ողջոյնը:

ԳԵՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԷՈՐԵՔՉԵԱՆ
Ազգընտիր Տեղակալ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան

ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Ց 1, Գ 720, էջ 12:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՑ

Պ. Այրես, 5 Յունիս, 1943 թ.

Ամենապատիւ

Տ. Գեորգ Ս. Արքեպիսկոպոս Չէօրեքճեան
Տեղակալ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան

Ս. Էջմիածին, Հայաստան.

Երեկ Նիւ Եորք, Առաջնորդ Գեր. Տ. Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեանի անունին հեռագրով ուղարկեցինք 2000—երկու հազար—տոլար՝ Ձեր Ամենապատուութեան փութացնելու խնդրանքով:

Այդ գումարը հանգանակուած է ի նպաստ Հայաստանի պատերապմական աղէտեալներուն: Ձեր բարեհաճութեան կը թողունք, սակայն, գործածել վառ Ձեր յարմար դատած եղանակով եւ օրուան պահանջին ընդառաջելով:

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

Կը ցաւինք որ մեր նամակները կը մնան անպատասխանի:

Եղբայրական սիրոյ եւ յարգանաց ողջունիւ

Մնամք աղօթակից

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Կաթ. Պատուիրակ Հարաւ. Ամերիկահայոց

ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Ց 1, Գ 3753, էջ 3:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՐԱԽԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՑ

5 Օգոստոս 1943, Պուէնոս Այրէս

Ամենապատիւ

Տ. Գեորգ Ս. Արքեպիսկոպոս Չէօրէքճեան

Տեղակալ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան

Ս. Էջմիածին, Հայաստան.

Ձեր Յուլիս 23 թ. հեռագիրը ստացած ենք ժամանակին, բայց ոչ ակնարկ-
ւած պատասխանները մեր նամակներուն:

Ամսոյս 2-ին յանուն Ամենապատուութեանդ եւ Հիւս. Ամերիկահայոց
Առաջնորդ՝ Գեր. Տ. Գարեգին Սրբապանի միջոցով ուղարկեցինք 1,499.50
(հազար չորսհարիւր իննսունինն եւ կէս) տոլար: Այս գումարին հարիւր տո-
լարը Լուսաւորջի Լումայ է, մնացածը հանգանակուած է յանուն Հայաստանի
պատերազմական աղէտեալներուն:

Եղբայրական յարգանաց ողջունիւ

Մնամք աղօթակից

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Կաթ. Պատուիրակ Հարաւ. Ամերիկահայոց

ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Յ 1, Գ 3753, էջ 4:

ՆՈՐԻՆ ԲԱՐՁՐ ՍՐԲԱՋՆՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՉԵՕՐԵՔՉԵԱՆ,

Յայտնում ենք հայ ժողովրդի ամենասրտագին գնահատանքը հայրենա-
կան պատերազմի ամբիւս և ռեյր անձնուիրութիւնը հանդէպ Մայր Աթոռի, հաւ-
տատուն յուսով ազատութեան և արդարութեան: Հայոց ռազմանպաստ Միու-
թիւնը արդէն իսկ յատկացրեց 47,000 տոլար՝ Կարմիր Բանակի Բժշկական
օգնութեան համար: Այլ և ունինք գումարներ, յատկացուած Հայաստանի ժո-
ղովրդի օգնութեան համար: Ուստի խնդրում ենք հաղորդել թէ ինչ նիւթեր
կարող ենք ուղարկել:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱՋԱՐԵԱՆ
ՀԱՅ ՌԱԶՄԱՆՊԱՍՏ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

1943 թ.

ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Յ 1, Գ 3578, էջ 5:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

16.06.1944 թ.

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

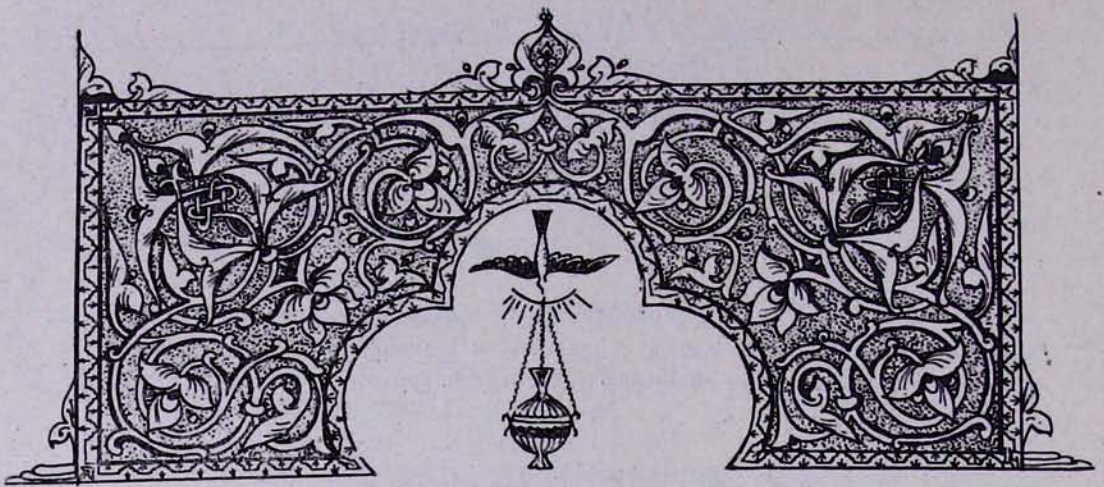
Ընդունված է Տեղակալ ամենայն հայոց Հայրապետության Գևորգ Արքեպիսկոպոս Զորեքչյանի կողմից Հայրենական պատերազմի օգտին Օրջոնիկիձեի հայ հավատացյալ Համայնքից հանգանակած (8000) ութը հազար ռուբլի դրամը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ

(Բ. Պետրոսյան)

ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Ց 1, Գ 727, Էջ 13:

ԿՈՉ

ՀԱՅ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ

Գերմանական ագրեսիայի դեմ մղուող հայրենական մեծ պատերազմի օրերին՝ ամբողջ սովետական ժողովուրդը, մարտական աւիւնով ներշնչուած, միասնօրէն համախմբուել է իր Կառավարութեան շուրջը՝ իր Հայրենիքը, իր պատուութիւնը եւ իր պատիւը պաշտպանելու համար:

Սովետական բոլոր ժողովուրդներն էլ տոգորուած են մի ցանկութեամբ՝ ամեն միջոցներով օգնել Կարմիր Բանակին ապահովելու համար հայրենական պատերազմի յաղթական վախճանը: Սովետական ժողովուրդների համերաշխութիւնն ու դէպի Հայրենիքն ու նորա փառապանծ Կարմիր Բանակը տաժած սէրն արտայայտուում է համաժողովրդական այն շարժման մէջ, որով իրենց հալալ աշխատանքի խնայողութիւնները տրամադրում են Պետութեան՝ Կարմիր Բանակի մարտական ոգին բարձրացնելու եւ նորա մարտական ոյժը կօրացնելու համար:

Ճակատի եւ թիկունքի համերաշխ գործունէութեան, Բանակի Գերագոյն Հրամանատարութեան, նորա իմաստուն եւ խիստ մտածուած ծրագրի եւ Սովետական բոլոր ժողովուրդների անձնութեան ու անձնապոհութեան հետեանքով է, որ այսօր Կարմիր Բանակը հարուած հարուածի ետեւից հասցնում է գերմանական հրոսակային բանակին, ջախջախելով եւ հետպիտէ վանելով մեր երկրից:

Հայ հաւատացեալ ժողովուրդը հայրենական մեծ պատերազմի հէնց առաջին օրերից՝ անձնութեամբ լծուել է մեծ պատերազմին, չխնայելով ոչ իր անձը, ոչ իր վառակներին եւ ոչ էլ իր դրամական միջոցները, որի համար եւ ըստ արժանւոյն գնահատուել է նա Սովետական Կառավարութեան կողմից:

Անշուշտ նաեւ այսօր նա յետ չի մնայ իր եղբայր ժողովուրդներից եւ իր առատ դրամական օգնութեամբ կու գայ աջակցելու ՏՄՆԿԱՅԻՆ ՀԱՐԱՍԻՒՆ-

ՆԵՐՈՒ ԵՒ ԻՆՔՆԱԹԻՌՆԵՐԻ արտադրությունը պորացնելու, թշնամուն վախճանական հարուած հասցնելու համար, որպէս զի ահռելի պատերազմը վերջանայ մեր յաղթութեամբ՝ ու մեր Հայրենիքը ապատուի, մեր պատիւը պաշտպանուի եւ՝ ապագայ տեղական խաղաղութեան ընթացքում՝ վերաշինենք մեր աւերը, վերականգնենք մեր կուտուրական կորուստները, եւս առաւել բարելաւենք մեր տնտեսական դրոյթը եւ աշխարհի բոլոր ազգերի հետ համերաշխ ապրենք, վայելելով ապատութիւն, խաղաղութիւն և բարօր կեանք:

Հայ հաւատացեալ ժողովուրդը, որ միշտ հետեւել է Ս. Էջմիածնին, կատարելապէս համոզուած ենք, որ նա այսօր էլ կը հետեւի նրան եւ նորա առատ նուիրատութեան օրինակով, որ արգասիք է հայ ժողովրդի կամքի ու բոռն ցանկութեան, չի խնայի իր լուսն առատօրէն տալու, հայրենական պատերազմի յաղթական վախճանը ապահովելու համար:

Ս. Էջմիածինը այս նպատակով որոշել է հայ եկեղեցիներում կապմակերպել Յանձնաժողովներ թուահամարուած եւ կնքուած մատենաներով կամաւոր նուիրներ գանձելու համար, եւ կրկնապատկել է մոմի արժէքն ու կնունքների կամաւոր տուրքը, կէսը յատկացնելով պատերազմի օգտին:

Օրինում եմ հայ ժողովուրդը, մաղթում եմ Բարձրեալին, որ պատերազմի դաշտի մեր զաւակների կեանքը խնայէ եւ պահպանէ, ձեր սիրտը մխիթարէ եւ մեր ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակէ. ամէն:

ԱԶԳԸՆՏԻՐ ՏԵՂԱԿԱԼ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Ց 1, Գ 281, էջ 1:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԻՆ

Հարապատ եղբայրներ ու քույրեր.

Գերմանական ֆաշիզմը՝ մարդկության անարգ թշնամին, երկրորդ իմպերիալիստական պատերազմի հանցագործը, հրի և սրի մատնելով Եվրոպայի կուլտուրական ժողովուրդներին, ճորտացրեց նրանց և ենթարկեց իր արյունոտ ռեժիմին:

Հոլլանդիայի, Բելգիայի, Դանիայի, Չեխոսլովակիայի, Հարավսլավիայի, Ֆրանսիայի, Լեհաստանի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի, Հունաստանի և ուրիշ երկրների ապատասեր ժողովուրդները վերածվում են իրավապտուկ ստրուկների, նրանց երկրները կործանվում են, նրանց կուլտուրան ոչնչանում է, ոտնակոխ է արվում այդ ժողովուրդների լավագույն զավակները:

Արյան և ցեխի մեջ թաթախված, սվաստիկայի ճիրաններում հյուծվում է ինքը գերմանական ժողովուրդը:

Նվաճված և օկուպացիայի ենթարկված երկրներում արյունախում Հիտլերը վերականգնել է կաննիբալիզմը, միջնադարյան խավարը և ինկվիզիցիան:

Ամբողջ աշխարհին, ողջ առաջադեմ մարդկությանը հայտնի դարձավ քաղաքակիրթ աշխարհի պատմության մեջ չլսված այն ուխտադրժությունը, որ հանդես բերին ֆաշիստական Գերմանիայի կառավարիչները՝ արյունկալ Հիտլերը և նրա ոհմակը:

Ժիվադ Հիտլերը կատարեց իր նոր, ամենանողկալի չարագործությունը՝ նա հարձակվեց Սովետական Միության վրա, երկուհարյուր միլիոնանոց ժողովրդի վրա, նրա հայրենիքի վրա: Սովետական Միությունը պատերազմ չէր

ուպում, նա խստորեն պահպանում էր միջազգային պայմանագրերի հանդեպ ունեցած իր հավատարմությունը:

Սովետական բազմազգի պետության ժողովուրդները, որ ձեռք են բերել խաղաղության, ապատության և երջանկության իսկական հայրենիք, մի քառորդ դարի իրենց ապնիվ աշխատանքով իրենց երկիրը վերածեցին հարուստ, կուլտուրական, հզոր մի պետության, ուր բոլոր ազգերն ու ժողովուրդները հավասար են:

Ժողովուրդների այս մեծ ընտանիքում, ինչպես հեքիաթական փյունիկ, մոխրից և բոցերից վերածնվեց մեր ապատասեր հայ ժողովուրդը: Սովետական իշխանությունը փրկեց մեր ժողովուրդը կործանումից և ֆիզիկական բնաջնջումից: Մեր անձնագրի աշխատանքով, ռուս մեծագործ ժողովրդի օգնությամբ, Սովետական Հայաստանը վերածվեց մի ծաղկած երկրի: Մեր հայրենիքը ծածկվեց բազմաթիվ առաջնակարգ ֆաբրիկաների և գործարանների, էլեկտրոկայանների և ոռոգման ջրանցքների խիտ ցանցով: Չտեսնված վարձագման հասավ մեր գյուղատնտեսությունը, տասնյակ հազար հեկտարներով փարթավ այգիներ և պարտեզներ, բամբակի և ծխախոտի պլանտացիաներ, հարյուր հազարավոր հեկտարներով ոսկեշող արտեր մեր հայրենիքը դարձրին վարձագած, կուլտուրական գյուղատնտեսության երկիր—անապատները վերածվել են երփներանգ այգիների:

Իրականացավ մեր ժողովրդի դարավոր երազը, կատարվեցին նրա լավագույն զավակների՝ Աբովյանի, Նալբանդյանի, Թումանյանի և ուրիշների բաղձանքներն ազատ հայրենիքի մասին:

Վերածնվեց և աննկարագրելի վարձագման հասավ մեր հազարամյակների կուլտուրան—տասնյակներով բարձրագույն դպրոցներ և գիտական հիմնարկներ, հարյուրավոր թանգարաններ և աշխատանոցներ, հազարից ավելի միջնակարգ և տարրական դպրոցներ են բացված Հայաստանում սովետական իշխանության տարիներին: Սովետական Հայաստանի մայրաքաղաք Երևանը, երբեմնի պարսկական հողաշեն այդ Երևանը, որ դաշնակների տիրապետության օրով կիսով չափ կործանվել էր, հիմնովին նոր է կառուցված: Մատենադարանը՝ մեր դարավոր կուլտուրայի այդ գանձարանը, հարուստ ու բովանդակալից պատկերասրահը, Գիտությունների Ակադեմիայի ֆիլիալը, համալսարանը, կոնսերվատորիան, պետական թատրոնները, օպերան, թանգարանները, գրադարանները, հիվանդանոցները, հոյակապ շենքերը, ասֆալտապատ պողոտաները, սովերախիտ պարկերը, բազմաթիվ ճարտարապետական հուշարձանները մեր մայրաքաղաքը դարձրել են Սովետական Միության ամենագեղեցիկ ուտաններից մեկը:

Մարդկության և կուլտուրայի ոխերիմ թշնամին՝ սադիստ և խավարամոլ Հիտլերն իր արյունոտ թաթը մեկնել է դեպի սովետական ժողովուրդների ապատությունը: Նա ուպում է հափշտակել մեր հողերը, մեր քաղաքներն ու գյուղերը, նա ուպում է տիրանալ մեր հարստություններին, ոչնչացնել մեր հոյակապ կուլտուրան:

Բայց հիտլերյան կայծակնային հարվածի ծրագիրը Սովետական Միության նկատմամբ՝ տապալվեց պատերազմի առաջին իսկ շաբաթում: Կարմիր Բանակը ոչնչացրեց ֆաշիստական լավագույն դիվիզիաները և շարունակում է հետևողականորեն ջախջախել և արյունաքամ անել Հիտլերի ռազմական մեքենան: Միլիոնից ավելի գերմանական փնվորներ իրենց գերեզմանը գտան սովետական հողում:

Սովետական Միության եղբայրական ժողովուրդների հետ միասին արյունաքաղ ֆաշիզմի դեմ ահավոր ուժով բարձրացավ նաև հայ ժողովուրդը:

Մեր ժողովուրդն իր բազմադարյան պատմության ընթացքում առաջին անգամը չէ, որ դուրս է եկել օտարերկրյա ասպատակողների և հափշտակիչների դեմ, բայց նա երբեք չի եղել այնքան միաձույլ, ինչպես հիմա: Մեր ժողովրդի հոգում վերակենդանացել են Սասնա դյուցապունների հերոսական տրադիցիաները: Հայաստանի հազարավոր խիզախ զավակները Կարմիր Բանակի շարքերում հերոսաբար մարտնչում են հանուն սովետական հայրենիքի և ջախջախում հիտլերյան հորդաները: Մեր ժողովրդի ծոցից ելած անվեհեր մարտիկների՝ օդաչու Գապայանի, մայոր Ապրեսյանի, լեյտենանտ Մելքոնյանի անունները նշված են սովետական կառավարության կողմից և փառաբանվում են ամբողջ Սովետական Միության մեջ: Այդ հերոսների սխրագործությունները մեզ հիշեցնում են հայ ժողովրդի անմահ զորավարներ, ժողովրդական հերոսներ՝ Վարդան Մամիկոնյանին, Գևորգ Մարգարետունուն, Դավիթ բեկին և մյուսներին, որոնք անձնուրացաբար մարտնչել են հանուն իրենց հայրենիքի, ազատության և պատվի:

Թող բոհեմյան եֆրեյտոր Հիտլերը և նրա ունակը ոռնան այն մասին, թե նրանք իրենց հետ ազատություն են բերում: Մենք լավ ենք ճանաչում նրանց «ազատությունը»:

Ազատությունն ըստ ֆաշիզմի—դա Հիտլերի արնածարավ ունակի ազատությունն է՝ աշխարհի քաղաքակիրթ ժողովուրդներին գերմանական կալվածատերերի հավիտենական ճորտերը դարձնելու, ազատություն ըստ ֆաշիզմի—դա ծաղր է ժողովուրդների հանդեպ, անվերջ պատերազմի և սովի սարսափներ են, դա մահն է մեր մանուկների:

Հայ ժողովուրդն իր դարավոր պատմության ընթացքում տեսել և ապրել է օտարերկրյա Կորդանների բազմաթիվ ասպատակություններ, նա գիտե, թե ինչ է նշանակում կոտորած, ջարդ, սով, բռնություն, նա շատ անգամ է փորձել դրանց սարսափները: Մեր հիշողության մեջ դեռ թարմ է հայ ժողովրդի՝ մեր եղբայրների և քույրերի գազանային կոտորածների պատկերը, կոտորածներ, որ կազմակերպեց և ներշնչեց Հիտլերի արյունառուտ նախահայր Վիլհելմ կալպերն առաջին իմպերիալիստական պատերազմի տարիներին: Մենք չենք մոռացել այն ստոր դավաճանական դերը, որ խաղացին գերմանական իմպերիալիզմի գործակալները—դաշնակ շեֆերը մեր ժողովրդի բնաջնջման գործում:

Հիմա էլ, ճակատագրական այս օրերին գտնվում են դաշնակցական պարագլուխներ, որոնք անամոթաբար լիզում են Հիտլերի արյունոտ կրոնկները և պատրաստ են ամեն կարգի դավաճանության:

Մեր ազատաբաղձ ժողովուրդը մեծագույն զրկանքների միջով, որ պատճառում էին նրան սանձարձակ հափշտակիչները, միլիոնավոր զոհերի գնով բարձր պահեց ազատության և ինքնուրույն գոյության դրոշմը: Այսօր նա սովետական ժողովուրդների մեծ ընտանիքում ապրում է ազատ և երջանիկ կյանքով: Մենք կառուցում ենք, ստեղծագործում և մեր լուսման ենք մտցնում համաշխարհային կուլտուրայի գանձարանը:

Հարավատ եղբայրներ և քույրեր, Մենք լավ գիտենք, որ յուրաքանչյուր հայ երկրագնդի որ մասում էլ նա գտնվելիս լինի, սիրում է իր իսկական մայր հայրենիքը—ազատագրված Սովետական Հայաստանը: Ամեն մի հայ երազում և ձգտում է վերադառնալ իր հայրենի օջախը:

Վերջերս ուղարկված իր հեռագրում «Լրաբեր» թերթի խմբագիր Մարտենցն ասում է. «Ամերիկայի հայ առաջադիմական լիգայի օրգան «Լրաբեր»-ը վրդովմունքով նշալակում է ոչնչով չհրահրված այն հարձակումը, որ կատարեցին նացիստները Սովետական Միության վրա: Ամերիկյան բոլոր ժողովուրդները

և ամերիկահայերի համակրանքը սովետական ժողովուրդների և հերոսական Կարմիր Բանակի կողմն է: Ձեր գործն արդար է: Ամերիկահայերը նորից հավատացած են, որ մեր մայր հայրենիքը Սովետական Միության ընտանիքում հաղթանակով դուրս կգա: Ցանկանում ենք ձեզ նորանոր հաջողություններ ձեր պաշտպանական գործում»:

Մենք լավ գիտենք, որ Սովետական Միության կողմն է ամբողջ առաջավոր մարդկության համակրանքը: Սովետական Միության և Մեծ Բրիտանիայի միջև կնքված համաձայնագիրը՝ հիտլերյան Գերմանիայի դեմ համատեղ գործողություններ վարելու մասին, հանդիսանում է ամբողջ առաջավոր մարդկության ուժերի միավորման սկիզբը—ընդդեմ ֆաշիստական բարբարոսների:

Հայկական ժողովրդական առածն ասում է «Երբ օձի գլուխը ցավում է, նա պառկում է ճանապարհի վրա»: Եկել է ֆաշիզմի վերջին օրը, ֆաշիստական իժը պառկել է մեր ճանապարհի վրա: Նա մահացու կերպով կճգմվի սովետական բազմամիլիոն ժողովուրդների հաղթական ոտքերի տակ:

Թանկագին բարեկամներ, այս պահին, երբ մեր երկրի և ամբողջ մարդկության վրա կախվել է ահեղ վտանգը, մենք դիմում ենք համայն աշխարհի հայերին, մենք դիմում ենք բոլոր նրանց, ում համար թանկ է հապարամականների կոլտուրական ժառանգությունը, ում համար սուրբ են ապատության և մարդասիրության գաղափարները, բոլոր նրանց, ովքեր սիրում են իրենց իսկական հայրենիքը, մենք դիմում ենք և կոչ անում, համախմբել բոլոր ուժերը՝ կանխելու համար համաշխարհային կոլտուրայի ոչնչացումը, որ բերում է իր հետ գապանացած ֆաշիզմը, մարդկության, գիտության և կոլտուրայի ամենաոխերիմ թշնամին:

Մենք դիմում ենք ձեզ և կոչ ենք անում—համախմբել ձեր բոլոր ուժերը՝ հանուն Սովետական Միության պաշտպանության, հանուն մարդկության խաղաղ ու վտանգավոր թշնամու—ֆաշիզմի ոչնչացման:

Մենք համոզված ենք, որ հաղթանակը մերը կլինի, որովհետև մենք պայքարում ենք արդար գործի համար, մենք անպայման կհաղթանակենք, որովհետև ֆաշիզմի դեմ կռվում է աշխարհի ամենաուժեղ և ամենագաղափարական բանակը՝ Կարմիր Բանակը, որն իր թիկունքում ունի երկու հարյուր միլիոնանոց սովետական ժողովուրդը, որի կողմն է ամբողջ առաջավոր մարդկության համակրանքը: Մենք կհաղթանակենք, որովհետև մեզ առաջնորդում է մեր դարաշրջանի մեծագույն պորավարը և ռազմագետը, մարդկության լավագույն բարեկամ, հայ ժողովրդի ապատարար Իոսիֆ Ստալինը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐՅԱՆ—Ժողովրդական նկարիչ, Ստալինյան մրցանակի լաուրեատ: ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ—Բանաստեղծ: ՎԱՂԱՐՇ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ—Ռեսպուբլիկայի ժողովրդական արտիստ, Ստալինյան մրցանակի լաուրեատ: ԻՈՍԻՖ ՕՐԲԵԼԻ—Գիտությունների ակադեմիայի հայկական ֆիլիալի նախագահ, գիտության վաստակավոր գործիչ: ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ—ՍՍՌՍ ժողովրդական արտիստ, օպերայի երգչուհի: ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂՅԱՆ—Պրոֆեսոր-դոկտոր, գիտության վաստակավոր գործիչ: ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ—Գրող-դրամատուրգ, արվեստի վաստակավոր գործիչ: ՀԱԿՈԲ ՄԱՆԱՆԴՅԱՆ—Գիտության վաստակավոր գործիչ, ակադեմիկ: ՍԻՄԱԿ ՍԱՀԱԿՅԱՆ—Վաստակավոր ուսուցիչ: ՆԱԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ—Բանաստեղծ: ԱՐՄԵՆ ՏԻԳՐԱՆՅԱՆ—Արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր: ՌՈՒԲԵՆ ԳՅԱՆՁԵՅՅԱՆ—Գիտության վաստակավոր գործիչ, բժշկական ինստիտուտի պրոֆեսոր: ՀԱՐՈՍՏԵՓԱՆՅԱՆ—Արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր: ՀՐԱԶՅԱ ԱՃԱՌՅԱՆ—պրոֆեսոր-դոկտոր, գիտության վաստակավոր գործիչ: ՆԱՏԱԼԻԱ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ—Ճարտարապետ-հիդրոտեխնիկ: ԱՐՄԵՆ ԳՈՒԼԱԿՅԱՆ—
 ՀՍՍՌ ժողովրդական արտիստ, Պետական օպերային թատրոնի գլխավոր ռե-
 ժիսյոր-դրամատուրգ: ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆ ՍԱՐԱԶՅԱՆ—Արվեստի վաստակավոր
 գործիչ, Պետական կոնսերվատորիայի դիրեկտոր, պրոֆեսոր: ԱՐՄԵՆ ՏԵՐ-
 ՏԵՐՅԱՆ—պետհամալսարանի պրոֆեսոր, գիտության վաստակավոր գործիչ:
 ԳԵՎՈՐԳ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ—Արվեստի վաստակավոր գործիչ, Երևանի կի-
 նոստուդիայի դիրեկտոր: ՍԱՄՎԵԼ ՍԱՖԱՐՅԱՆ—ՍՍՌՄ-ի Ճարտարապետու-
 թյան Ակադեմիայի թղթակից անդամ և արվեստի վաստակավոր գործիչ: ՄԻ-
 ԲԱՅԵԼ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ—Գիտությունների վաստակավոր գործիչ, Գյուղինստի-
 տուտի պրոֆեսոր-դոկտոր: ԱՐԱ ՍԱՐԳՍՅԱՆ—Արվեստի վաստակավոր գոր-
 ծիչ: ՌՈՒԲԵՆ ՅՈԼՅԱՆ—Գիտության վաստակավոր գործիչ, բժշկական
 գիտությունների դոկտոր, Բժշկական ինստիտուտի պրոֆեսոր: ՎԱՀԱՆ
 ԱՐԾՐՈՒՆԻ: ԱՐՏԱՇԵՍ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄՅԱՆ—Գիտության վաստակավոր գոր-
 ծիչ, բժշկական գիտությունների դոկտոր, Բժշկական ինստիտուտի պրոֆեսոր:
 ՍԻՐԱՍ ՈՍԿԱՆՅԱՆ—Հայաստանի Սովետական գրողների միության քար-
 տուղար:

ԱՀԱԻՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Պատերազմն ինքնըստինքեան ահաւոր է եւ բացասական իւր էութեամբ:
 Որովհետեւ նա կապած է բռնութեան, յափշտակութեան, աւերման, սովի եւ
 հիւանդութիւնների հետ. հարիւր հազարաւոր, այժմ կարող ենք ասել միլիո-
 նաւոր, մարդկանց թանկագին կեանքերի ոչնչացման հետ: Ո՛վ պատերազմի
 մէջ չէ եղել, ո՛վ իւր աչքերով չէ տեսել տասնեակ եւ հարիւր հազարների ոչըն-
 չացումը մի օրայ մէջ կամ օրերի ընթացքում, պարտւած ժողովրդի տեղահա-
 նութիւնը բռնի, երեխաների, մատղաշ պատանիների եւ աղջիկների մահացու-
 թիւնը ճանձների նման, թափւած ճանապարհների եզրերին, դաշտերի վերայ,
 նրանց գալարումներն ու տառապանքները անողոք մահւան ճիրաններում,
 սովի, հիւանդութիւնների գործած արհաւիրքը, դժար թէ նա կարողանա իրա-
 կան գաղափար կապել պատերազմի էութեան, նրա բերած թշառութեան հե-
 տեանքների մասին լիապէս:

Մտածեցէ՛ք, հազարաւոր մարդիկ այսօր կենդանի են, ո՛վ գիտէ ի՞նչ
 մտքերով եւ երակներով կապւած իրենց մերձաւորների՝ ծնողների, կանանց,
 պաւակների հետ, իրենց մասնաւոր եւ հանրային արժէք ունեցող ծրագիրների
 եւ նպատակների հետ... Եւ մի քանի ժամերից կամ նոյնիսկ րոպէներից յետոյ
 այլեւ չկան: Իսկ տարիներ տեւող պատերազմից յետոյ, հարիւր հազարաւոր
 ծնողներ իրենց պաւակների կորուստն են ողբում, երիտասարդ կանայք իրենց
 ամուսինները, քոյրերն իրենց եղբայրները, հարիւր հազարաւոր մանուկներ էլ
 զրկւում «հայրիկ» կոչելու եւ նրանց գիրկը վազելու բաղդատրութիւնից, տա-
 նեակ եւ հարիւր հազարաւոր ընտանիքներ տնից, տեղից, հարստութիւնից եւ
 ապրելու միջոցներից զուրկ, սովի, աղքատութեան, նիւթական եւ բարոյական
 նեղութեան եւ վտանգների ենթարկւած:

Պատերազմի հետեւանքով կանգ է առնում գիտութիւնը, քաղաքակրթու-
 թիւնը, խաղաղ եւ երջանիկ նիւթական եւ բարոյական կեանքը, եւ ամէն ինչ
 շնչում, ապրում պատերազմի մոլոխին զոհ գտնելու մտահոգութեամբ:

Այսօր, տարաբաղդաբար, մարդկությունը պատերազմի մեջ է. հզոր, քաղաքակիրթ եւ յառաջադիմության ներկայացուցիչ ամենամեծ ազգերը. Անգլիացիք, Գերմանացիք, Իտալացիք, Ֆրանսացիք, ի վերջո նաեւ Ռուսերը խորհրդային Միության միւս ազգերի հետ, կռիւ մեջ են: Դեռ չգիտենք, վաղը ձափոնն ու Ամերիկան էլ պատերազմի մեջ չպիտի՝ մտնեն, բառի իրական եւ կատարեալ նշանակութեամբ համաշխարհային դարձնելու պայն: Իւրաքանչիւր ազգ իւր տեսակէտով արդարութիւնը համարում է իւր կողմը. Անգլիացիք ռաւկավարական սկզբունքների եւ Եվրոպայի նաճած եւ փոքր ազգերի անկախութեան անունով, Գերմանացիք իրենց զրկած հայրենիքի եւ փառքի վերականգնման, այժմ էլ որպէս թէ աշխարհը Բոլշեւիկմից ապատելու առաքելութեամբ, Իտալացիք իսկ Եթովպիայի կամ Ալբանիայի նաճումը համարում են արդար: Սուտից եւ կեղծիքից բաժին ունին ամենքն էլ, մեծ կամ փոքր չափով: Գիտենք, որ խնդիրը իւր խորքում այդպէս չէ, այլ առաւելութեամբ ունեցածը պահելու, շահի եւ նաճողական, շուկաներ եւ հում նիւթերի աղբիւրներ ձեռք բերելու մտքերն են պատերազմի սկզբնական շարժառիթները եւ առաւել եւս շարունակութիւնը: Ազգերը երկու խմբի բաժնած, վճռական որոշումներ են յայտնում, հակառակորդի կատարեալ ոչնչացմամբ միայն սուրը պատեանի մեջ դնել, եւ... հոսում է արիւնը, շարունակում ազգերի աւերը, ընդարձակում նորա ծաւալը համաշխարհային իմաստով:

Աշխարհի այս թռի ու բռնի մեջ մենք էլ իբրեւ ազգ անմասն չենք: Գերմանիոյ յարձակմամբ խաղաղ Ռուսաստանի վերայ պատերազմի ալիքները հասան եւ մեր երկրին, իբրեւ մէկը խորհրդային Միության անդամներից:

Ի՞նչ պիտի լինի մեր ժողովրդի վիճակը, չենք կարող մտահոգ չլինել այդ մասին: Այդ մտահոգութիւնը երկու կողմ ունի, Սփիւռքի եւ ապա բուն երկրի, աւելի ճիշտ խորհրդային Միության հայութեան նկատմամբ: Մենք քաղաքագէտ չենք եւ քաղաքականութեամբ չէ, որ այստեղ վբաղել կը կամենանք: Ի՞նչ արժեք ունի քաղաքականութեան տեսակէտով մեր մի բուռ ժողովուրդը, ցըրւած տարբեր ազգերի եւ քաղաքականութեան հետեւող ազգերի մէջ: Եթէ քաղաքականութիւն պիտի ունենանք, քաղաքացիական պարտականութեանց՝ ազնիւ կատարման քաղաքականութիւնն է, խոհեմ ընթացքը՝ համապատասխան հիւրընկալած պետութեան քաղաքականութեան: Այս մեր Սփիւռքի Հայութեան համար:

Խնդիրն այլ է Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի մէջ ծագած պատերազմի նկատմամբ: Նախայարձակ կողմը նաճողական եւ շահադիտական նպատակներով, Գերմանիան էր, մի բացարձակ անարդարութիւն: Ապա խորհրդային Միության մի համեստ անդամն է նաեւ **խորհրդային Հայաստանը, մեր ազգային գոյութեան հիմունքն ու արմատը:** Գերմանիան պատերազմի մէջ լինելով խորհրդային Միության հետ, պատերազմի մէջ է եւ մեր թանկագին հայրենիքի հետ: Հասկանալի է, թէ մեր համակրութիւնը, քիչ է այդ ասել, մեր հոգին, սիրտը, ընդհանուր արդարութեան եւ ազգային շահերի տեսակէտով, ո՞ր կողմը պիտի լինի: Իբրեւ Քրիստոնեայ եւ մարդասէր դէմ ենք պատերազմին. բայց մի պատերազմ կայ, որ ոչ միայն ներելի, այլեւ սուրբ է, այդ հայրենիքի, ազգային ինքնապաշտպանութեան պատերազմն է:

Մեր երկիրը շարունակ քար ու քանդ է եղել օտար ազգերի արշաւանքների տակ. նախընթաց պատերազմի հետեւանքով էլ մեր ժողովրդի մի երրորդը ոչնչացավ, իսկ հայրենիքի երկու երրորդը հայազուրկ դարձաւ, մեր ստեղծագործութեան թանկագին մնացորդների կորստեան հետ: Մեզ բաժին է մանացած մեր երկրի մի մասը միայն, հայրենի, ինքնավար կառավարութեամբ, ուր Հայ ժողովուրդը, հզոր Ռուսաստանի հովանաւորութեամբ, սլաշտ-

պանաժ, խաղաղության եւ ապահովության մէջ, հետամուտ էր նիւթական բարօրութեան եւ քաղաքակրթական յառաջդիմութեան: Չենք ասում, թէ քրնադատելի կողմեր չունէր ամենեւին, յատկապէս, եկեղեցական կամ կրօնական խնդիրների մէջ: Բայց Հայ համալսարանի, գիտութեանց ձեւարանի, կոնսերւատորիայի, մասնագիտական, միջին եւ ժողովրդական դպրոցների, գրեթէ, առասպելական ծաւալումը, թանգարանների եւ մատենադարանների, թատրոնների եւ կինոների, եւ այլ քաղաքակրթական հաստատութիւնների հետըզհետէ բարգաւաճումը, Հայ գրականութեան եւ լեզւի ոռոճացումն ու տիրապետութիւնը կեանքի, պետական կառավարութեան մէջ, նաեւ նիւթականի զգալի կարգաւորումը, բերել էին մեզ սրտի հանգիստ եւ հաւատ, թէ հետզհետէ, եկեղեցական կեանքի նկատմամբ էլ բարեփոխութիւններ կը լինին, կ'ամրանայ մեր ազգային գոյութեան հիմքը եւ պտղաբեր կը դառնա նիւթական եւ քաղաքակրթական տեսակէտներով մեր ապագան:

Միջանկեալ կերպով հարկ ենք համարում պարզել մի խնդիր եւս: Շատ է խօսում եւ գրում, անհասկացողների եւ հանգամանքներին անծանօթների համար հրապուրիչ, Հայաստանի անկախութեան եւ ազատութեան մասին: Հայաստանը ներկա դարում եւ փոխ-յարաբերութեան պայմաններում ոչ ազատ եւ ոչ անկախ կարող է լինել: Փոքրիկ ազգ ենք, երկիրը կտրւած ծովերից, ջրըջապատւած ոչ բարեկամ տարրերով. նա շնչահեղձ կը լինի եւ մատնւած խեղճութեան եւ աղքատութեան հարեւանների ճնշման տակ, եթէ կապւած չլինի մի մեծ պետութեան հետ, որպիսին Ռուսաստանն է: Պատմական պայմաններն էլ մեր բաղդը կապել են Պետրոս Մեծին եւ Իսրայէլ Օրիի օրերից սկսած Ռուս մեծ ժողովրդի եւ պետութեան հետ, երբեմն մեր ակնկալութիւնների մէջ յուսախաբ, բայց ընդհանուր առմամբ, համեմատաբար, դրական արդիւնքներով: Եւ այս վերջին անգամ բաղդը կապել է մեզ առելի լաւ պայմաններում, ներքին ինքնավարութեամբ եւ բազմաթիւ տեսլներով բազմակողմանի յառաջդիմութեան եւ ապահովութեան համար:

Բայց ահա անսպասելի կերպով Գերմանիան իւր ուժերն ուղղում է խաղաղութեան տենչով լցւած ժողովրդի վերայ: Հերոսական է Ռուս ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը, բայց զօրեղ է, կազմակերպւած եւ թշնամին: Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Հայաստանի եւ Սովետական երկիրների Հայութիւնը, աւելորդ է հարցնել: Նորա «լինել չլինելու» խնդիրն է այդ: Ռուսաստանի պարտութիւնը ոչ միայն իւր պարտութիւնն է, այլս վտանգը իւր գոյութեան իբրեւ պետական կազմակերպութիւն, բայց նաեւ իբրեւ իւր պատմական եւ սրբազան հայրենիքի հետ կապւած ժողովուրդ: Նախընթաց պատերազմը ապացոյց բերաւ, թէ ներկա ժամանակում հնարաւոր է մի ժողովուրդ ոչնչացնել իւր հայրենիքում եւ մնացորդներին ցրել երկրից դուրս, եթէ նոյնիսկ, որեւէ յանցանք չունենայ իւր վսիւն փաթաթւած պատերազմի մէջ: Ի՞նչ գիտենք, թէ ժամանակը եւ պատերազմական առակցութիւնները (քոմպիւնեջըն) ի՞նչ անակնկալներ կը բերեն: Ամպերը կուտակւած են մեր գեղեցիկ եւ թանկագին հայրենիքի քսանամեա խաղաղութեամբ պայծառացած երկնքի վերայ, այդ ամպերը կարող են կարկտաբեր փոթորիկի փոխել եւ մեր մատղաշ, ինքնավար հասարակապետութիւնը գլխիվայր կործանել: Ահա ինչո՞ւ մտահոգւած ենք մեր ժողովրդի վիճակով եւ մտահոգւած ամենածանր կերպով:

Ուստի եւ մեր սրտի եւ հոգու բոլոր էութեամբ աղօթող ենք ոչ միայն մեր թանկագին հայրենիքի անսասանութեան եւ պահպանութեան, այլ եւ համայն աշխարհի խաղաղութեան եւ այս կործանարար պատերազմի արդար վերջաւորութեան համար:

Թո՛ղ Տերը բաւ համարէ մեր գլխին մինչեւ այժմ եկած փորձութիւնները:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«Լրաբեր»—1941 թ., սեպտեմբեր 11, 1—2 էջ

ՀԵՌԱԳԻՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ «ՀԱՂԹՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵՆ»

Անչափ գոհ եմ, որ իմ կոչը ուղղված Ամերիկայի հայրենասեր հայությանը օգնելու հայրենական պատերազմի հաղթական ելքի համար լայն արձագանք գտավ: Այդպես էլ հավատացած էի:

Շատ ուրախ եմ, որ ստեղծել եք «Հաղթության կոմիտե», որի բացման հանդես-միտինգին ուղղում եմ իմ խոսքը ու սրտագին ջնորհավորությունները:

Ահա չորրորդ ամիսն է, որ խորհուրդների մեծ Միությունը՝ գլուխ ունենալով ռուսական ավելի ժողովուրդին, հերոսական կռիվ է մղում գերմանական աշխարհավեր ֆաշիզմի դեմ: Միության ժողովուրդները իրենց բոլոր անձնավորությամբ ու նվիրվածությամբ պայքարում են ֆաշիստական ստրկացնող աշխարհակալության ու ռեակցիայի դեմ, ոչ միայն իրենց հայրենիքը, ազգային գոյությունը, իրենց կուլտուրան պաշտպանելու և փրկելու համար՝ այլ ամբողջ առաջավոր մարդկության ապագայի համար, ապառ ժողովուրդների գոյության համար, համամարդկային կուլտուրայի և հումանիստ իդեալների համար:

Եվ այս պատճառով՝ բովանդակ առաջավոր, քաղաքակիրթ մարդկությունը պարտավոր է օգնել ամեն նյութական և բարոյական միջոցներով Միության դյուցազնական պայքարի հաղթանակին, որովհետև այդ նաև իր պայքարն է, և նրա հաղթանակը՝ իր հաղթանակը:

Խորհրդային Հայաստանը՝ իրավահավասար անդամը մեծ Միության, իր ամբողջ էությամբ և անձնվիրությամբ կռվում է եղբայրական ժողովուրդների ջարքում, խորապես գիտակցելով, որ ֆաշիզմի ջախջախման և մեծ Միության հաղթանակի մեջ է նաև իր նորապատ հայրենիքի հավերժությունը, իր կուլտուրայի վարճացումը, իր տնտեսության բարգավաճումը և իր իդեալների պսակումը:

Բովանդակ հայ երիտասարդությունը, մեր քաղաքի մարտիկները Կարմիր պանծալի Բանակի մեջ աննման հերոսություններ են գործում. ամեն օր ավելանում է սքանչելի հերոսների քանակը, որոնք մեր ժողովրդի պատմությունը իմաստավորում են և անմահացնում հանուն վեհ գաղափարների մղած պայքարով և հաղթանակով:

Հայ ժողովուրդը՝ թիկունքում, գլուխը և քաղաքներում և աշխատանքի այլևայլ վայրերում փոխաբերում են իրենց ունեցածից ավելին, արտադրում են չխնայելով իրենց ուժերը միայն և միայն օգնելու համար մեր սրբազան պատերազմի հաղթանակին:

Արտասահմանի հայությունը՝ օրինակ առնելով և խրախուսվելով իրենց նվիրական հայրենիքի եղբայրներից ու քույրերից, ավելի պետք է ծավալեն ու խորացնեն իրենց ազգօգուտ աշխատանքը և նվիրաբերումները:

Հաղթության կոմիտեն պիտի ծավալե լայն պրոպագանդա կազմակերպելով հաղթության կոմիտեներ հայության բոլոր խավերում մեր սրբազան պայքարի էության և նպատակների բացատրման համար, այլև իրենց շուրջը հա-

մախմբելով ու ղեկավարելու այս շարժումը անհրաժեշտ է անմիջական օգնություն ցուցաբերել մեր մարտիկներին ղեկորայքով, տաք զգեստներով, խտացած սննդամթերքներով և այլն, և այլն:

Չափազանց կարևոր եմ համարում, որ իմ այս մտածումն ու փափագը արժարժեք Ամերիկայի ոչ-հայ մասնույում—ֆաշիզմի կողմից շղթայազերծված, քաղաքակրթությունները ոչնչացնող այս ահեղ պատերազմը իր ուսերի վրա է վերցնել բազմազգի Սովետական Միությունը, սակայն մեր դաշնակից հզոր պետությունները՝ Անգլիան և Միացյալ Նահանգները պետք է և պարտավոր են հանդես բերել նյութական և ռազմական միջոցների օգնության մաքսիմումը թե իրենց և թե համաշխարհային դեմոկրատիայի փրկության համար:

Սրտիս բոլոր ջերմությամբ օրհնում եմ «Հաղթության կոմիտեին», նրա նախագահ Չանկանյանին, քարտուղար Մարտիկյանին, բոլոր մասնակցողներին, իմ հայ եղբայրներին ու քույրերին, փափագում եմ Ձեր սրբազան գործին հաջողություն, ընդարձակում, և ներշնչում եմ բոլորիդ իմ պայքարող ժողովրդի և իմ անսահման հավատը Հայրենական պատերազմի վերջնական հաղթանակի նկատմամբ:

ՏԵՂԱԿԱԼ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԵՎՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉՈՐԵՔՉՅԱՆ

1 հոկտեմբերի, 1941

Ս. Էջմիածին.

Մամուլի արխիվ, Ֆ 85, Յ 2, Գ 151, թ. 1—6:

ԿՈՉ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական Տեղակալ Տեր Տ. Գեորգ Արքեպս. Զեօրեքճեան Ամերիկահայության ուղղած էր հայրենասիրական կոչ մը, որպես զի Հայ ժողովրդի կամաւոր նուիրատուութեամբ կազմուի Սասունցի Դաւիթ հրասայի Չօրասիւն մը Կարմիր Բանակի կողքին: Ճօւէֆ Ստալին հաւանած եւ իր երախտագիտութիւնը յայտնած է այս շարժումին համար: Այժմ ուրախ ենք յայտարարելու որ Միացեալ Նահանգաց մէջ սկսած է արդէն համազգային հանգանակութիւն մը:

Գալիֆորնիոյ Հայոց Առաջնորդարանն ալ՝ անսալով Էջմիածնի Կաթողիկոսարանի հրահանգներուն՝ ձեռնարկած է հանգանակութեան՝ Գալիֆորնիոյ Վիճակին մէջ, գործակցութեամբ հայ կազմակերպութիւններու:

Եւ ահա այս կոչով կը դիմենք Գալիֆորնիոյ Հայ ժողովրդին, որպէս զի առատաձեռնութեամբ մասնակցի այս հայրենասիրական եւ մարդասիրական շարժումին:

Համաշխարհային պատերազմի մէջ ենք այժմ եւ վայրկեանները յդի են անակնկալներով: Կ'այրինք բացառիկ պայմաններու տակ: Պայմաններ՝ որ մեզմէ կը սպասեն բացառիկ զոհողութիւններ:

Մենք հոս Ամերիկահայերս, որպէս Ամերիկեան քաղաքացիներ, սիրով յանձնենք ենք մեր պաակները ԸՆԲԸԼ ՄԷՄԻՆ: Անոնք հերոսաբար կը կռուին յամէն ճակատի վրայ եւ յաճախ իրենց կեանքի գնով կը բարձրացնեն մեր ԱՍ-

ՏԵՂԱԶԱՐԴ ԴՐՈՇԱԿԻ պատիւը, կը պաշտպանեն մեր հայրենիքը եւ անոր աննման ապատութիւնը: Հպարտ ենք մենք մեր հերոս զաւակներով:

Իսկ բանակին ետեւ, թիկունքին մէջ դարձեալ մենք Հայերս, որպէս հարապատ քաղաքացիները այս մեծ երկրին, նուիրուած ենք եւ պետք է նուիրենք մեր ինչքը՝ մեր աշխատանքը՝ պետութեան, մեր արիւնը՝ Կարմիր Խաչին, եւ ի հարկին մեր կեանքը՝ մեր փառապանծ բանակի աննուաճ զօրութեան եւ անոր փառապանկ յաղթանակին համար: Այս բոլորը կ'ընենք եւ պետք է ընենք սիրով եւ յօժարութեամբ, առանց այլեայլի:

Այս կարգին ունինք նաեւ ուրիշ նուիրական պարտականութիւն մը հանդէպ մեր պատմական հայրենիքին, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ, որ պետք է կատարենք ընդհանուր եւ անբաժան կերպով, պռանց սեռի եւ դասակարգի, առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան: Մենք կուսակցական հայ, յարանուանական հայ եւ դասակարգային հայ ըլլալէ առաջ զաւակներ ենք Հայկի, Արամի, Տիգրանի, Վարդանի, Վահանի եւ Ղեւոնդ Երեցներու, բարձր եւ հպարտ ճակատով, նման Արագածի եւ Արարատի անբիծ եւ ալեհեր գագաթներուն: Քալենք միասիրտ եւ միակամ, միշտ մեր աչքերը յառած Արագածի Անշէջ Կանթեղին եւ Մասիսի վեհափառ կատարին:

Հայ ժողովուրդ, հին, շատ հին ազգ ենք մենք: Հին՝ բայց ոչ երբեք հինգած, մշտալոյրդ եւ մշտանորոգ Արաքսի եւ Եփրատի ալիքներուն նման: Մեր հայրերու ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ տարիներու պատմութիւնը եղած է պատմութիւնը Մարդկային Իրաւանց պաշտպանութեան եւ պատմութիւնը յարաճուն ազգային եւ ՀԱՄԱՄԱՐԴԿԱՅԻՆ մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան: Մեր հայրերու պայքարը քրիստոնէական եւ անկէ առաջ եղած է պայքար՝ ՀԱԻԱՏՔԻ, ՅՈՅՍԻ եւ ԼՈՅՍԻ:

Հին հեթանոս Հայոց ՎԻՇԱՊԱՔԱՂ ՎԱՀԱԳՆԸ եւ ՈՍԿԵԾԻՆ ԱՆԱՀԻՏԸ մարմնացումն են Զօրութեան եւ Զգաստութեան: Վահագնը Լուսոյ Աստուածն այն՝ «որ հուր հեր ունէր, ապա թէ բոց ունէր մօրուս, եւ աչկունքն էին արեգակունք»: Աստուածուհին Անահիտ՝ «Մայր ամենայն զգաստութեանց, կենսատու եւ խնամակալ զօրութեան Աշխարհի Հայոց»:

Հապա անոր ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱԻԻԹԸ:

Հայ ցեղի կենսունակութեան, քաջութեան, եղբայրսիրութեան, աննուաճ կամքին եւ յարաճուն հաւատքին մաքրամաքուր խորհրդանշանն է այն: Ծնունդ Տարնոյ Աշխարհին, սիգապանծ ՍԱՍՆԱՅ լեռներուն, Վանայ ծովու ալիքներէն յղացած, Սեւանայ կապոյտին մէջ խանձարուրուած, ՀԱՅ ՔԱԶԵՐՈՒ գերեզմաններուն մէջ անթեղուած եւ ՀԱՅ ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ մէջ անմահացած, ՅՈՅՍԸՆ ու ՀԱԻԱՏՔՆ Է ԱՅՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԵԱՆ: Փառք Հայ ցեղի եւ Հայ ցաւի ծնունդ ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱԻԻԹԻՆ, իր ԹՈՒՐԿԵԾԱԿԻՆ, ՀՐԱՇՈՒՆԶ ԶԱԼԱԼՈՒՆ:

Նայինք այժմ հիացումով, անկեղծ սիրով եւ խոր հաւատքով, այսօր Խորհրդային Հայաստանի բոցածին Վահագներուն, Կարմիր Վահագներուն, նորահրաշ Սասունցի Դաւիթներուն: Ծնունդ Կարմիր Բանակի, Անխորտակ Միերներ եւ Տորք-Անգեղներ Սովետ Աշխարհին:

Այո, անոնք փառքն ու պսակն են մեր ցեղին: Վերածնեալ հայրենիքի, Խորի. Հայաստանի անմահ ծնունդը, Նոր Արծիւներ, Վիշապաքաղ եւ Բալեներ բոցաթեւ, խառնուած Կարմիր Բանակի եւ Միացեալ Ազգաց փառապանծ լեգէոնին՝ ահ ու մահ կուտան անգութ թշնամիին, նոր հրէշածին Մարայ-Մելիքներու: Անոնք մեր նոր Միերներն ու Սասնայ-Ծռերն են, ախոյեան ազգերու ապատութեան, որ վաղն իսկ պիտի պայծառացնեն մեր ճակատները իրենց Արեւածին Յաղթանակով:

Իսկ ի՞նչ կ'ուզեն Հայ Սասմայ Ծոերը մեզմե, Հայ զաղութեն:

Լսեցեք, Մայր Աթոռի այեպարդ պապիկին ձայնն է այն: Հրաւեր սիրոյ եւ եղբայրութեան: Մայր Աթոռի ծերունապարդ հայրիկը, իբրեւ նոր Պարթեւ մը կամ Շնորհալի՝ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կոչ կ'ուղղէ բաժան-բաժան, ճղակտոր սփիւռքին, իր ցաւատանջ զաւակներուն:

Լսէ Հայ ժողովուրդ, լսէ ձայն մը կուգայ ժեռուէն, բայց մօտ է ան քու սըր-տիդ, քու հոգիիդ: Զայն մը, հերոս զաւակներուդ, անմուրազ գերեզմաններէն, ձայն մը ԱԼԵՓԱՌ-ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒԷՆ:

Լսէ: Հայոց Հայրիկը մերկացեր է իր կրծքի գոհարապարդ խաչէն եւ անով նարօտ է կապեր ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱԻԻԹԻ եւ ԽԱՆԴՈՒԹ ԽԱԹՈՒՆԻ, նոր հարս ու փեսին նորապսակ ճակատներուն:

Հայոց Հայրիկը թամբեր է Թուր-ԴԱԻԻԹԻ հրաշունջ ԶԱԼԱԼԻՆ, ՍՏԱԼԻՆ ՀԱՄԲՈՒՐԵՐ Է ԱՆՈՐ ՃԱԿԱՏԸ:

Տանք, այո տանք, գէթ ոռմբ մը Դաիթի ՀՐԱՍԱՅԼԻՆ, շեղք մը ԹՈՒՐԿԵԾԱԿԻՆ, պայտ մը՝ անոր ՀՐԱԹԻՌ ԶԱԼԱԼՈՒՆ: Եւ կամ ՎԻՐԱԿԱՊ ՄԸ ՍԻՐԱԲՈՐԲ՝ թրջուած եղբօր եւ քրոջ արցունքով:

Լսէ, ինչ կ'ըսէ հրաւերը Հայրիկին.—«ՄԻԱՅԻՐ, ՕԳՆԷ ՍԱՍՄԱՅ ԾՈՒԵՐՈՒՆ...»: Օ՛ն ի գործ:

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱԻԻԹ ՀՐԱՍԱՅԼԻ ԶՈՐԱՍԻՆԻ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

Նախագահ

ՄԱՄԲՐԷ ԵՊՍ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Գալիֆորնիոյ

Ատենադպիր

ՄԱՐԹԻՆ ՖՐԷՆԴԵԱՆ

Ատենապետ

Ա. Գ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

ՖԲԷՋՆՕ, Մայիս 4, 1943

ՀԻՄՔ—Ֆ 409, Յ 1, Գ 3578, Էջ 5, 6, 7

«ԿՈՎԿԱՍԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ» ՄԵԴԱԼԻ ՀԱՆՁՆՈՒՄԸ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԸՆՏԻՐ ՏԵՂԱԿԱԼ ԱՄԵՆ. ՊԱՏԻՎ Տ. ԳԵՎՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ

Օրերս Հայկական ՍՍՌ Գերագոյն Սովետում Գերագոյն Սովետի նախագահության նախագահ ընկ. Մ. Պապյանը ՍՍՌ Միության Գերագոյն Սովետի նախագահության անունից հանձնեց «Կովկասի պաշտպանության հաւաք» մեղալ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տեղապահ արքեպիսկոպոս Գևորգ Զորեքչյանին, որը պարգևատրվել է «Սասունցի Դավիթ» տանկային շարասյուն կառուցելու և երկրի պաշտպանության ֆոնդի համար միջոցների հանգանակություն կապմակերպելու համար:

Ստանալով մեղալը, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տեղապահ արքեպիսկոպոս Գևորգ Զորեքչյանը դիմեց ընկ. Պապյանին հետևյալ խոսքերով.

«Հայ հոգևորականը պիտի հավատարիմ լինի իր Հայրենիքին, իր ժողովրդին, իր պետությանը: Այս ուղիով ես գնացել եմ սկզբից և պիտի գնամ

ցմահ: Սովետական պետությունը գնահատելով իմ ձիջտ ուղին, արժանացրեց պարգևատրության: Ինձ համար թանկ է այս բարձր պարգևը:

Հայրենական պատերազմի ամբողջ ընթացքում Հայ Եկեղեցին, հայ հոգևորականությունը և իմ հավատացյալ հոտը ոչինչ չեն խնայել ընդհանուր հաղթանակի համար: Հավատացած եղեք, որ այսուհետև ևս նրանք ոչինչ չեն խնայի երկրի վերաջինության ասպարիզում:

Ամբողջ սրտով ցանկանում եմ մեր պետությանը ավելի մեծ նվաճումներ և հաջողություններ:

Մեղալը հանձնելու ժամանակ ներկա էին Հայկական ՍՍՌ Գերագույն Սովետի նախագահության քարտուղար ընկ. Հ. Գալստյանը և Հայկական ՍՍՌ Ժողկոմսովետին կից Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ ընկ. Ս. Հովհաննիսյանը:

(«Սովետ. Հայաստան», 5 հունիսի,
1945 թ. № 1127365)

ՀԻՄՔ—Ֆ 85, Ց 2, Գ 172, է 4:

